

Research Paper

Exploring the social processes of the formation of single life (Case study: single men of Ahvaz)

Masoud Banarizadeh¹, Hossein Moltafet^{2*}, Karim Rezadoost³, Ali Arabi⁴

1. PhD student in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

2. Assistant Professor of sociology, Department of sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. (Corresponding author)

3. Associate Professor of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

4. Assistant professor of sociology, Department of sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

<https://doi.org/10.22034/scart.2024.140226.1426>

Received: December 3, 2023

Accepted: April 9, 2024

Available Online: September 22, 2024

Keywords: single life, free life, personal history, deconstruction

Abstract

The purpose of the present study is to analyze the social processes of the formation of single life in Ahvaz city. The research method is based on a qualitative method with a grounded theory approach, which was conducted in order to identify and understand the formation processes of single life through interviews with men who have this type of life in order to achieve a systematic understanding. In this study, 14 men who lived unmarried in Ahvaz city were selected by theoretical and purposeful sampling method. The data were collected and analyzed based on in-depth interviews. The analysis of the interviews based on of Strauss and Corbin coding system resulted in the formation of 18 sub-categories, 7 main categories including 1) single life as a continuum from situation requirements to lifestyle choices, 2) single life inspired by personal history, 3) single life, permanent process of legitimization, 4) single life, living against cultural prescription, 5) celibate life, living in the shadow of celibacy, 6) single life, an opportunity for personal and professional development and fulfillment, and 7) single life, a possibility to escape from pervasive surveillance, and finally led to the discovery of a core category under the title "single life; deconstruction of lifeworld of youth.

Banarizadeh, M., Moltafet, H., Rezadoost, K., Arabi, A. (2024). Exploring the social processes of the formation of single life (Case study: single men of Ahvaz). *Sociology of Culture and Art*, 6 (3), 130-145.

Corresponding author: Hossein Moltafet

Address: , Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Email: moltafet_h@scu.ac.ir

Extended Abstract

1- Introduction

In recent decades, human life has undergone tremendous changes in various fields. Modernization, industrialization, increasing urbanization and expansion of communication have transformed the structures of human life. As a result of the changes in these structures, social and cultural fields and social values and lifestyle have undergone many changes. The traditional patterns of family and marriage have seen many changes under the influence of changes in traditional values, the growth of individualism, and the improvement of relative equality between the two genders. The decrease in the marriage rate in general, the emergence of alternative lifestyles such as celibate celibacy, cohabitation and white marriage are among these changes. so, single life has increasingly become a social reality in Iran and has opened a place for itself in the social sphere. When a phenomenon of this magnitude appears in the society and imposes itself as an unavoidable social reality, its factors, mechanisms, processes and interaction with micro and macro fields should be involved in order to be able to explain the whole phenomenon. Therefore, through qualitative research, we try to investigate social processes affecting its formation, how they understand this phenomenon, and how they are understood by the society from an internal point of view.

2- Methods

Since this article tries to get a comprehensive and contextual understanding of a limited issue that has not been studied much, qualitative research method has been selected and used the grounded theory approach to provide a rich and theoretical description. The statistical population of this research is a group of men living in the city of Ahvaz who continue to live unmarried in an independent house. The participants were first selected purposefully from qualified people and then through theoretical considerations. The participants signed the consent form after knowing the purpose of the research.

3- Findings

Based on the participants' statements, 18 sub-categories, 7 main categories and one central category of the research under the title of "Single Life; Deconstructing of the lifeworld of Youth" were obtained. The category "single life; a continuum from the choice of lifestyle to the inevitable necessity of the situation" refers to a continuum on one side there are those who have completely freely and peacefully lived single and on the other side others whose job and education situation and family tensions have forced them to adopt a single life. In the middle, there are many

whose actions combine different degrees of freedom and obligation. The category "single life; inspired by personal history" is aimed at the life path of people with a single life, the milestones and unique experiences in their lives in the formation of backgrounds for thinking about this life and creating a desire for adopting it. The category "single life; a possibility to escape from pervasive surveillance" refers to the fact that single life has brought them a kind of feeling of freedom and liberation, which has resulted in enjoyable life experiences."Single life, an opportunity for personal and professional development and fulfillment" was the fourth category, according to which the participants believe that the experience of single life provided them with opportunities to open horizons in their lives in different areas. The category of "single life; the constant process of legitimization" was conceptualized to refer to the fact that persons with this type of life find it necessary to apply "restrictions" on various aspects of their lives in order to avoid judgments and make their lives appear legitimate and acceptable, and the seventh category deals with "singlism" which says that single life has had difficulties that are only rooted in their position as a single person.

4- Discussion & Conclusion

Despite the mentioned differences and the relative plurality in the narratives of independence of the participants, the single life became an identity characteristic for them after establishing and stabilizing in such a way that they defined their identity with it and made it the focus of their actions and interactions with They put the surrounding environment. Many of the participants challenged the usual life trends and guiding social prescriptions associated with categories such as communication, freedom, individuality, marriage, family, and childbearing, and in this way created a unique identity for themselves and a distinct "us". They created from "others" and gave meaning to their lives. In an innovative and reformative approach, they opened the borders of their lives to individual preferences and discretions, and removed their living world from the control of external legitimizing factors and social-friendly and homogenizing norms. They thought that they were not ready to conquer it with the expediency of family and society, but they were standing against the obstacles to fulfill themselves and live according to their own will, and in this way, they created a new plan of a different world life for themselves. Among the participants, rethinking in categories such as communication, family, marriage and their corresponding values can be seen, strains of individualism such as prioritizing individual desires and pleasures are evident among them, and for emotional and sexual relationships from They have

Exploring the social processes of the formation of single life (Case study: single men of Ahvaz)

de-monopolized marriage. Majority of the participants believe that celibate life has given them self-confidence, although all the participants encountered serious problems from the open and hidden celibacy in Iranian society, both in the institutional and structural dimension and in the dimension of social illegitimacy.

5- Funding

This study was done at the personal expense of the researchers and no financial resources were received in any of the stages of this research.

6- Authors' Contributions

Study idea and design: Masoud Banarizadeh, and Hossain Moltafet; data collection and

organization: Masoud Banarizadeh; analysis and interpretation of data: Masoud Banarizadeh, Hossain Moltafet and Ali Arabi; drafting of the manuscript: Masoud Banarizadeh; critical revision of the manuscript for important intellectual content: Hossain Moltafet, Ali Arabi and Karim Rezadoost.

7- Conflict of Interests

This research does not conflict with personal or organizational interests.

کاوش فرایندهای اجتماعی شکل‌گیری زیست مجردانه؛ مورد مطالعه: مردان مجرد شهر اهواز

مسعود بناری زاده^۱، حسین ملتفت^{۲*}، کریم رضادوست^۳، علی عربی^۴

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
۲. استادیار جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول).
۳. دانشیار جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
۴. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

<https://doi.org/10.22034/scart.2024.140226.1426>

چکیده

هدف از مطالعه حاضر، واکاوی فرایندهای اجتماعی شکل‌گیری زیست مجردانه در شهر اهواز می‌باشد. روش پژوهش، مبتنی بر روش کیفی با رویکرد گرنند تئوری است که در راستای شناسایی و فهم فرایندهای شکل‌گیری زیست مجردانه از خلال مصاحبه با مردان واجد این نوع زندگی جهت رسیدن به فهمی نظام‌مند انجام گرفته است. در این مطالعه، ۱۴ نفر از مردانی که در شهر اهواز زیست مجردانه داشته‌اند با روش نمونه‌گیری نظری و هدفمند انتخاب شدند. داده‌های مورد نظر با استفاده از مصاحبه عمیق، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شدند. تحلیل مصاحبه‌ها بر اساس کدگذاری سه‌مرحله‌ای استراوس و کوربین منتج به شکل‌گیری ۱۸ مقوله فرعی، ۷ مقوله اصلی (شامل ۱) زیست مجردانه پیوستاری از الزام موقعیت تا انتخاب سبک زندگی، (۲) زیست مجردانه ملهم از سرگذشت فردی، (۳) زیست مجردانه، فرایند دائمی مشروعیت‌سازی، (۴) زیست مجردانه، زیستن علیه تجویز فرهنگی، (۵) زیست مجردانه، زیستن در سایه مجردزدگی، (۶) زیست مجردانه، فرصتی برای توسعه و تحقق فردی و حرفه‌ای و (۷) زیست مجردانه، امکانی برای رهایی از نظارت فراگیر شده است و در نهایت منجر به کشف یک مقوله هسته تحت عنوان زیست مجردانه: ساخت‌گشایی زیست‌جهان جوانان گردیده است.

تاریخ دریافت: ۱۲ آذر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۲۱ فروردین ۱۴۰۳

انتشار آنلاین: ۱ مهر ۱۴۰۳

واژه‌های کلیدی: زیست مجردانه، رهایی از نظارت، سرگذشت فردی، ساخت‌گشایی

استناد: بناری زاده، مسعود؛ ملتفت، حسین؛ رضادوست، کریم؛ عربی، علی (۱۴۰۳). کاوش فرایندهای اجتماعی شکل‌گیری زیست مجردانه؛ مورد مطالعه: مردان مجرد شهر اهواز. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶ (۳)، ۱۳۰-۱۴۵.

* نویسنده مسئول: حسین ملتفت

نشانی: دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

پست الکترونیکی: moltafet_h@scu.ac.ir

۱- مقدمه و بیان مسئله

در دهه‌های اخیر، زندگی بشر در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دچار تغییرات شگرفی شده است. نوسازی، صنعتی شدن، افزایش شهرنشینی، جهانی شدن و گسترش ارتباطات، ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زیست بشری را دستخوش دگرگونی کرده است. در اثر تحولات در این ساختارها، حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی و ارزش‌های اجتماعی و سبک زندگی نیز دچار دگرگونی‌های فراوانی شده‌اند. الگوهای سنتی خانواده و ازدواج تحت‌تاثیر آنچه تغییر در ارزش‌های سنتی، رشد فردگرایی، بهبود برابری نسبی بین دو جنس در مقولاتی مثل تحصیل، اشتغال و غیره قلمداد می‌شود، تغییرات زیادی به خود دیده است. کاهش نرخ ازدواج به‌طور کلی، ظهور سبک‌های زندگی بدیل مانند زیست مجردانه، هم‌باشی، ازدواج سفید و بالا رفتن سن زوجین هنگام ازدواج از جمله این تغییرات است. در گذشته و در جوامع سنتی، افراد به‌محض احساس نیاز و در ابتدای سن بلوغ اقدام به تشکیل خانواده می‌کردند. اما با گذشت زمان و تغییر سبک زندگی، افزایش آزادی و استقلال فردی، سن ازدواج افزایش یافت و ازدواج به‌منزله یک نهاد دچار تغییر و تحول شد. در دنیای امروز راه‌های جایگزینی مانند تحصیلات و اشتغال امکان استقلال را برای انسان فراهم آورده است (شهناواز، ۱۳۹۸). اگرچه ازدواج در جوامع امروزی همچنان اهمیت زیادی دارد و یکی از دغدغه‌های اصلی افراد جامعه است، روزبه‌روز بر تعداد کسانی که همه یا بخش عمده‌ای از سال‌های عمرشان را مجرد باقی می‌مانند در حال افزایش است (بابایی‌فرد و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۹۷). به‌علاوه یک‌تازگی زندگی خانوادگی منتج از ازدواج رسمی به‌عنوان تنها شکل زندگی متصور در همه فرهنگ‌ها در حال از بین رفتن است. این تحولات که با صنعتی شدن در غرب آغاز شد و فردگرایی همنشین با آن موجب تشدید آن شد، در نتیجه جهانی شدن جنبه‌های مختلف زیست بشری به سایر جوامع نیز سرایت کرد (پاپنوا، ۲۰۰۸: ۵).

آمار و اطلاعات موجود درباره تجرد و سن ازدواج در بین زنان و مردان نشان از تغییرات اساسی در این حوزه و به‌چالش کشیدن زندگی خانوادگی به‌عنوان تنها گزینه پیش روی افراد بزرگسال دارد. به‌عنوان مثال، افزایش چشمگیر سهم خانوارهای تک‌نفره در اروپا طی دو دهه گذشته به میانگین فعلی ۳۵٪ رسیده است (مورتلن^۲ و همکاران، ۲۰۲۳: ۱). در ایران نیز تجردگزینی چه از طریق تداوم آن در خانواده مبدأ و چه به‌صورت مستقل و در قالب زیست مجردانه به‌طور فزاینده‌ای به یک واقعیت اجتماعی تبدیل شده و در سپهر اجتماعی جایی برای خود باز کرده است. وقتی پدیده‌ای با این وسعت در جامعه نمایان می‌شود و خود را به‌عنوان یک واقعیت اجتماعی گریزناپذیر تحمیل می‌کند، قاعدتاً باید عوامل، سازوکارها، فرایندها و برهم‌کنش آنها با زمینه‌های خرد و کلان مدنظر قرار گیرد تا بتوان کلیت این پدیده را توضیح داد. شیوع بدیل‌های زندگی خانوادگی مانند زیست مجردانه، تک‌زیستی و هم‌باشی برای نهاد خانواده (در مفهوم گسترش‌نیافته آن) یک تهدید تلقی می‌شود و کارکردهای اجتماعی آن را مختل می‌کند. از آن‌جاکه خانواده از جایگاه بسیار والایی در جامعه ایران برخوردار است و «از گذشته تاکنون در کنار دین و دولت سازنده جامعه ایرانی بوده است و در طول دو سده اخیر خانواده‌ی ایرانی در جریان نوسازی فرهنگی و اجتماعی و سیاسی کشور تغییرات اساسی یافته است» (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶: ۱۳)، مطالعه و پژوهش پیرامون این نهاد و روندها و مسیرهای پیش روی آن ضروری به‌نظر می‌رسد.

در سطح جامعه و رسانه‌ها زیست مجردانه باعث ایجاد واکنش‌های متفاوتی گردیده است. گفتمان غالب در ایران این سبک از زندگی را تهدیدکننده چشم‌انداز جمعیتی، ارزش‌های دینی و فرهنگی، همنشین با آسیب‌های اجتماعی و مبلغ فرهنگ غربی می‌داند؛ از این رو به‌شدت آن را تقبیح کرده و برای آن چاره‌جویی می‌کند. در نظر عده‌ای دیگر، این سبک از زندگی خاص طبقات مرفه و مأمنی برای خوش‌گذرانی و بی‌مسئولیتی، فرار از زیستن تحت قواعد و هنجارهای نرمال جامعه تلقی می‌شود. برخی نیز استقلال از خانواده و تن‌دادن این افراد به ازدواج را نشانه استقلال آنها در اتخاذ سبک زندگی، پیش‌اندیشی آنها از مشکلات ازدواج، ترجیح اولویت‌های شغلی و تحصیلی، پایبندی آنان به خانواده مبدأ و وقف زندگی خود به آنان می‌دانند. در مقابل در نظر بعضی دیگر نیز زیست مجردانه نه یک انتخاب شخصی بلکه یک تحمیل محیطی است که مشکلات ساختاری مانند بیکاری، تورم، نرخ بالای شکست ازدواج، مشکلات مربوط به مهریه و غیره را به نسل‌های اخیرتر دیکته کرده است و چاره رفع آن در بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی کلان و ایجاد تغییر و تعدیل در مناسک و قوانین مربوط به ازدواج است. پرواضح است که هرکدام از

¹ - Popenoe

² - Mortelman

این نظرهاها بازتاب‌دهنده بخش کوچکی از واقعیت زیست مجردانه و بسترهای زمینه‌ساز و تداوم‌بخش آن است، اما به‌هیچ‌وجه شناخت دقیق و جامعی از این پدیده به دست نمی‌دهد. تنها از طریق واکاوی دقیق و همه‌جانبه تجربه این افراد و پی‌بردن به جزئیات تعیین‌کننده و نقاط عطف احتمالی در تجربه این افراد است که می‌توان دانشی مستدل، مستند و زمینه‌مند از این سبک از زندگی حاصل کرد. همان‌طور که از اساس چنین بود، یکی از وظایف مفروض جامعه‌شناسی به‌عنوان یک رشته آکادمیک مطالعه تحولات جامعه و ریختن این فهم در قالب مفاهیم و تئوری‌های علمی است. اکنون زیست مجردانه به‌عنوان یک پدیده نوظهور در جامعه ایرانی نمود پیدا کرده و با توجه به تاثیراتی که این تغییر در زمینه‌هایی مثل خانواده، جمعیت، اشتغال، الگوهای فرهنگی، ارزش‌ها، سالمندی و غیره بر جای می‌گذارد و با توجه به گسترش روزافزون این الگوی زندگی، شناخت زوایای پیدا و پنهان آن و بدست‌آوردن فهمی جامع و زمینه‌مند از همه ابعاد آن و متعاقباً کسب بینشی از روندهای پیش رو و تاثیرات و پیامدهای در انتظار، موثر خواهد بود. در این تحقیق علاوه بر کاوش دلایل و روایت‌های افرادی که به زیست مجردانه روی آورده‌اند، زمینه‌های فرافردی شکل‌گیری این نوع زندگی، روایت افراد از چگونگی مواجهه خود و خانواده و جامعه با این نوع زندگی، ویژگی‌های اصلی این سبک از زندگی و چالش‌های آن و پیامدهای آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱: پیشینه تجربی

در مورد زیست مجردانه به‌عنوان نوعی از زندگی، مستقل از رابطه آن با مفاهیمی مانند ازدواج، مجرد قطعی، تأخیر در سن ازدواج و غیره، تحقیقات زیادی در ایران انجام نگرفته است. با این حال، در تحقیقات مربوط به مجرد و تأخیر در سن ازدواج، زیست مجردانه به‌عنوان یک گزینه پیش روی افراد مجرد نیز محل بحث واقع شده است. در داخل کشور، مروت و همکاران (۱۳۹۸)، باقری و همکاران (۱۳۹۸)، کارگر فلاح و پور یوسفی (۱۳۹۶)، حسینی و ایزدی (۱۳۹۵) و مسیبی (۱۳۹۵) به روش‌های متفاوتی در سنت‌های کمی و کیفی، به‌ترتیب، تمایل به زندگی مجردی، بر ساخت معنایی مجرد، عوامل موثر بر گرایش به مجرد، فهم تجربه زیسته دختران و زنان مجرد را بررسی نموده‌اند. آنها در مقوله علت‌های استمرار مجرد و بعضاً زندگی مجردی به عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، در مقوله بسترهای زمینه‌ساز و مداخله‌گر به تحصیلات و بازاندیشی فرصت‌های فردگرایانه، ادامه تحصیل مشغولیتی بازدارنده، واکاوی شکست دیگران، ترس از طلاق، اعتمادناپذیری و متعهدنبودن مردان، و در مقوله پیامدها به رضایت برآمده از استقلال و آزادی، فرصتی برای رشد، احساس تنهایی و حسرت سرنوشت اشاره نموده‌اند.

در خارج از ایران، مرازوچ-روزکا و همکاران (۲۰۲۳)، گسلمان و همکاران^۱ (۲۰۱۸)، ابراهیم و سیلی^۲ (۲۰۱۵) و هو^۳ (۲۰۱۵) به‌ترتیب درباره تجربه مجردی طولانی‌مدت، تصورات زندگی در میان گروه‌های مختلف مرتبط با مجرد، مزایا و معایب زندگی مجردی و سلامت روانی افراد مجرد زیست پژوهش‌هایی انجام داده‌اند. در مقوله تجربیات، احساس کمبود، خروج گفتمانی از مردانگی سنتی، دوراهی میان انتظار و جستجوی فعال، رضایت در چارچوب عاطفی و ذهنی و نارضایتی در حوزه‌های بیرونی و ملموس با مقوله مجرد و زندگی مجردی مرتبط بوده‌اند. خودسازی و پیشرفت، آزادی مالی و زمانی از جمله مزایای مجردی به حساب آمده و احساس تنهایی، احساس گناه در برداشت مذهبی، نگرانی از بی‌فرزندگی در زمره معایب مجردی قلمداد شده‌اند. مردان تک‌زیست نسبت به مجردان همراه با خانواده خوشحال‌تر و نسبت به متاهلان غمگین‌تر شناخته شده‌اند. در تحقیقات انجام‌شده، به‌ویژه تحقیقات داخلی مجرد و موضوعات مرتبط با آن مثل تک‌زیستی، زیست مجردانه و مجرد قطعی را بیشتر از منظر مصائب و تهدیدهای جمعیتی آن مورد بررسی قرار داده‌اند و تمرکز آن‌ها بر رابطه مجرد با ازدواج و خانواده هسته‌ای بوده است. در تحقیقات کیفی مبتنی بر تجربه زیسته نیز عمدتاً بر جنبه‌های روانی افراد مجرد (بیشتر زنان) تمرکز شده است، در حالی که مطالعه حاضر بر روابط اجتماعی و محیط اجتماعی نیز توجه ویژه‌ای دارد. به‌علاوه، تمرکز عمده تحقیقات در این حوزه بر دلایل امتناع از ازدواج و یا تأخیر در سن ازدواج و بالا رفتن میانگین آن است. دغدغه مرکزی پژوهش حاضر، شناختی عمیق

¹ Golsman et al

² - Ibrahim & Saili

³ Hoo

و زمینه‌مند از پدیده زیست مجردانه، چگونگی شکل‌گیری، استمرار و قوام آن در میان مردان جوان شهر اهواز و تحصیل فهمی از مختصات این نوع زندگی از منظری درونی و ارائه آن در قالب توصیفی درخور همراه با تحلیلی نظری می‌باشد.

۲-۲: ملاحظات نظری

عدم تمایل رویکردهای کیفی به استفاده از نظریه، به معنای نفی استفاده از نظریات و دیدگاه‌های موجود نیست، بلکه تمایل به دادن فرصت ظهور و کشف است (بهمنی و ملتفت، ۱۳۹۹: ۹۰). در اینجا به دلیل ماهیت متفاوت این تحقیق‌ها، به جای کاربرد چارچوب نظری برای استخراج فرضیات و آزمون آنها از چارچوب مفهومی برای سامان‌دادن پرسش‌های تحقیق استفاده می‌شود. چارچوب مفهومی شامل مجموعه مفاهیم به هم مرتبطی است که بر مفاهیم و موضوعات عمده مورد مطالعه تمرکز دارد و آنها را تحت یک نظام منسجم و مرتبط معنایی به یکدیگر پیوند می‌دهد (ماکسول^۱، ۲۰۰۰: ۵). از آنجا که این پژوهش سعی در درک و فهم زیست مجردانه دارد، نظریه‌هایی که به تسهیل درک تجربیات و فعالیت‌های معناگرا در این جمعیت کمک می‌کند از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. والشام^۲ استدلال می‌کند که «استفاده از نظریه در مراحل اولیه تحقیقات تفسیری یک چارچوب نظری اولیه ایجاد می‌کند که دانش قبلی را در نظر می‌گیرد و مبنای نظری معقولی را برای اطلاع از موضوعات و رویکرد کارهای تجربی اولیه ایجاد می‌کند» (والشام، ۱۹۹۵: ۱۷۵). بر این اساس، در این بخش تلاش می‌شود دلالت‌ها و پیوندهای نظریه‌ها و مفاهیم جامعه‌شناختی با دغدغه محوری پژوهش که اغلب به شکلی ضمنی در بطن چارچوب‌های مفهومی قرار دارند، برجسته شده و در ارتباط با مفهوم این تحقیق مورد بحث قرار گیرند.

از مفاهیم راهگشا در پژوهش حاضر، جهت افزودن بر حساسیت نظری، مفهوم بازاندیشی در مدرنیته نزد آنتونی گیدنز است. بازاندیشی یکی از مفاهیم محوری در اندیشه گیدنز است. به نظر او در نظم پسااستی، هویت شخصی بازاندیشی می‌شود و انسان‌ها دائماً هویت خود را خلق و تصحیح می‌کنند. گیدنز معتقد است همه چیز، حتی خود بازاندیشی، در معرض بازاندیشی است. به عقیده او، ویژگی مدرنیته نه اشتها برای چیزهای نو، بلکه فرض بازاندیشی درباره همه چیز است. با کاهش نفوذ سنت و بازسازی زندگی روزمره بر حسب عوامل جهانی و محلی، افراد ناچارند شیوه‌های زندگی خود را از میان گزینه‌های مختلف برگزینند. در این میان، اگر چه عوامل یکسان‌ساز و استانداردکننده وجود دارد، اما «مراجع» زندگی اجتماعی امروزی و همچنین تکثریابی زمینه‌های عمل و تنوع «باز بودن» به دلیل انتخاب شیوه زندگی بیش از پیش در ساخت هویت شخصی و فعالیت روزمره اهمیت می‌یابد (ریتز، ۱۳۷۷: ۷۷۱). زیگمونت باومن نیز به شکندگی پیوندهای بین زنان و مردان می‌پردازد و نشان می‌دهد چگونه در جامعه مدرن روانشناسی و بازار انسان‌ها را به سوی ایجاد پیوندهای سست سوق می‌دهند، چیزی که او از آن باعنوان «عشق سیال»^۳ یاد می‌کند. باومن معتقد است در عصر حاضر زنان و مردان به شدت محتاج به ایجاد رابطه‌اند، اما درعین حال از استمرار آن رابطه و همیشگی بودن آن ابا دارند (باومن، ۱۳۸۴: ۱۱).

شکاف نسلی مفهوم دیگری است که قائل به تفاوت‌های فاحش اجتماعی، روانی و فرهنگی و تفاوت‌های معنی‌دار در نگرش‌ها، بینش‌ها، آگاهی‌ها، باورها، انتظارات، جهت‌گیری‌های ارزشی و الگوهای رفتاری میان دو یا چند نسل هم‌زمان در یک جامعه است. به اعتقاد صاحب‌نظران، پدیده شکاف نسلی پدیده مربوط به دنیای مدرن است که طی آن میراث و اقتدار جامعه بزرگسال بر نسل‌های جوان‌تر بر اثر رشد آگاهی، مهارت و توانایی نسل‌های جدیدتر در مواجهه با زندگی و جهان مدرن از یک طرف و ناتوانی و عدم مهارت نسل‌های سالمند و ناکارآمدی نهادهایی مانند خانواده، آموزش و نهادهای فرهنگی دیگر در انطباق با تغییرات پیچیده و پرشتاب عصر جدید از طرف دیگر، روند کاهشی سریع به خود گرفته است (توکل و قاضی‌نژاد، ۱۳۸۵).

ویلیام جی گود^۴ جامعه‌شناس دیگری است که نظریه تأثیرگذار او در مورد تحولات خانواده به بررسی تحولات در ساختارها و پویایی خانواده در طول زمان می‌پردازد. وی دگرگونی‌های بوجود آمده در خانواده را نتیجه اجتناب‌ناپذیر دگرگونی‌های ساختاری جامعه و دگرگونی‌های ایدئولوژیکی می‌داند (اعزازی، ۱۳۸۰: ۱۷). این نظریه برای درک رابطه زیست مجردانه و جوامع مدرن بینش‌هایی ارائه می‌دهد و تأکید دارد که عوامل اجتماعی و اقتصادی بر تغییرات در ساختار خانواده تأثیر می‌گذارد. در جوامع

¹ - Maxwell

² - Walsham

³ - liquid Love

⁴ - William J. Goode

مدرن، تعداد افرادی که مجردماندن را انتخاب می‌کنند، افزایش چشمگیری داشته است. این افزایش در شیوع سبک زندگی مجردی را می‌توان به عوامل مختلف اجتماعی-اقتصادی از جمله افزایش فرصت‌های تحصیلی و شغلی برای زنان، تغییر نقش‌های جنسیتی و استقلال اقتصادی نسبت داد. نظریه گود بر اهمیت تغییرات فرهنگی در تأثیرگذاری بر ساختارهای خانواده تأکید دارد. جوامع مدرن شاهد یک تغییر فرهنگی به سمت فردگرایی بوده‌اند، جایی که تحقق شخصی و تحقق خود در اولویت قرار دارد (مانجلوس - وبر و وینبر، ۲۰۱۷). آخرین مفهومی که در ادبیات مربوط به زیست مجردانه توجه محققان را به خود جلب کرده است، مفهوم مجردزدگی^۱ است. لزوم توجه به مفهوم مجردزدگی در این تحقیق به این دلیل است که به زیست مجردانه در جامعه به‌نحوی از انحاء برچسب انحرافی زده می‌شود و افراد واجد این سبک از زندگی، ناقص و ناکامل تلقی می‌شوند. دی پائولو و موریس اولین محققانی بودند که رویکرد منفی نسبت به افراد مجرد را با صحبت در مورد کلیشه‌ها و تبعیض اعمال شده نسبت به افراد مجرد مطرح کردند (دی پائولو و موریس، ۲۰۰۶: ۲۵۱). آنها معتقدند مجردها کلیشه‌ای تلقی می‌شوند زیرا ویژگی‌ها و رفتار آنها با هویت منفی و ناقص همراه با محرومیت از مزایایی است که فقط به افراد غیر مجرد ارائه می‌شود. دی پائولو و موریس این مشاهدات را یک جهش مهم جلوتر می‌برند. آنها استدلال می‌کنند که حمایت فراگیر و عمدتاً بی‌مناقشه از ایدئولوژی ازدواج و خانواده، بی‌سر و صدا باعث ایجاد یک پدیده مخرب‌تر و در عین حال به‌سختی پذیرفته‌شده به نام مجردزدگی یا تعصب و تبعیض علیه افراد مجرد شده است (همان: ۲۵۲).

۳- روش پژوهش

از آنجاکه این مقاله سعی دارد به شناخت همه‌جانبه و زمینه‌مند از یک موضوع محدود بپردازد که پژوهش‌های چندانی پیرامون آن انجام نگرفته است، روش تحقیق کیفی به‌کار گرفته شد و به این دلیل که این تحقیق سعی در توصیفی غنی و تحلیلی نظری از پدیده مورد نظر دارد از رویکرد نظریه زمینه‌ای استفاده می‌کند. کرسول بر آن است که تحقیق کیفی عبارت است از یک فرآیند تحقیقی برای درک مبتنی بر سنت‌های روش‌شناختی متمایز تحقیق که یک مشکل اجتماعی یا انسانی را بررسی می‌کند (کرسول، ۱۹۹۸: ۹۹). در باب چرایی کاربست رویکرد کیفی، فلیک معتقد است که رواج پژوهش کیفی وامدار این واقعیت است که زیست‌جهان‌ها متکثر شده‌اند. رشد فردی شدن شیوه‌های زیست و الگوی زندگی، ابهام‌های تازه، حل شدن نابرابری‌های اجتماع قدیمی در تنوع جدیدی از محیط‌های اجتماعی، خرده‌فرهنگ‌ها، سبک‌های زندگی و شیوه‌های زیست شواهدی‌اند که وی به کار می‌گیرد تا تکثر و تنوع زیست‌جهان را نشان دهد (فلیک، ۱۳۸۸: ۱۳).

پژوهش حاضر به‌منظور درک فرایندهای اجتماعی شکل‌گیری زیست مجردانه طراحی شده است. از آنجاکه هدف اصلی این مطالعه به‌دست آوردن توضیحی نظری از پدیده مورد نظر از منظر مشارکت‌کنندگان در محیط طبیعی است، نظریه زمینه‌ای به دلایل مختلف مناسب‌ترین روش تشخیص داده شد. اول، این رویکرد میزان دستکاری رویدادها و تجربیات را به حداقل می‌رساند. دوم، این رویکرد هیچ محدودیتی قبلی را بر روی داده‌ها هنگام جمع‌آوری قرار نمی‌دهد. سوم، جایی که هدف درک فرایندها و پیچیدگی‌های دخیل در یک پدیده باشد و تفسیر کنشگران از معنای این فرایندها مد نظر باشد، رویکرد کیفی به‌طور عام و روش نظریه زمینه‌ای به‌طور خاص مناسب است. جامعه آماری تحقیق گروهی از مردان ساکن شهر اهواز هستند که علیرغم عبور از میانگین سن ازدواج (۲۳ سال برای زنان و ۲۷ سال برای مردان)، کماکان مجرد مانده، از خانواده مبدا جدا شده و به زیست مجردانه در خانه‌ای مستقل ادامه می‌دهند. مشارکت‌کنندگان ابتدا از میان آشنایان محقق و توصیه دوستان و همکاران به صورت هدفمند از میان افراد واجد شرایط انتخاب شدند و سپس از خلال تکنیک گلوله برفی نمونه‌گیری و در ادامه از خلال ملاحظات نظری که فرایند تحلیل داده‌های پیشین آن را هدایت می‌کند، تا رسیدن به اشباع نظری پیش رفت.

^۱ - singlism

جدول (۱): مشخصات کلی مشارکت‌کنندگان

مشارکت‌کننده	سن	شغل	تحصیلات	منزل مسکونی	درآمد	شغل والدین	تحصیلات پدر و مادر	محل سکونت والدین
۱	۴۱	معلم	ارشد	شخصی	۱۷	کشاورز- خانه‌دار	ابتدایی	اهواز
۲	۲۹	آزاد	لیسانس	استیجاری	۲۵	کارمند-کارمند	لیسانس	اهواز
۳	۳۱	کارمند	ارشد	شخصی	۱۸	کارمند	لیسانس- لیسانس	اهواز
۴	۳۹	جوشکار	دیپلم	شخصی	۲۰	کشاورز- خانه‌دار	بی‌سواد	اهواز
۵	۳۰	کارمند	لیسانس	استیجاری	۱۴	کشاورز- خانه‌دار	بی‌سواد	باغملک
۶	۳۰	کاربر داروخانه	دیپلم	استیجاری	۱۲	بازنشسته- خانه‌دار	دیپلم- راهنمایی	اهواز
۷	۳۲	کارگر	دیپلم	شخصی	۱۵	بنا	دیپلم	رامهرمز
۸	۳۲	کارگر	راهنمایی	استیجاری	۱۰	فوت‌شده - خانه‌دار	فوت‌شده - بی‌سواد	اهواز
۹	۳۶	معلم	دکتری	استیجاری	۱۲	بیکار خانه‌دار	بی‌سواد	اهواز
۱۰	۳۵	کارمند	ارشد	استیجاری	۱۵	بازاری- خانه‌دار	بی‌سواد- بی‌سواد	اهواز
۱۱	۳۵	پیمانکار	دبیرستان	استیجاری	۳۰	بنا - خانه‌دار	نهیضت- بی‌سواد	اردل
۱۲	۳۳	بنا	دیپلم	استیجاری	۲۰	کارمند- خانه‌دار	دیپلم- راهنمایی	باغملک
۱۳	۴۰	کارمند	لیسانس	شخصی	۲۰	فوت‌شده	فوت‌شده- بی‌سواد	اهواز
۱۴	۳۰	فروشنده	دیپلم	استیجاری	۱۲	کشاورز- بهورز	دیپلم-دیپلم	شوشتر

۵- تحلیل یافته‌ها

براساس گفته‌های مشارکت‌کنندگان و از طریق مراحل سه‌گانه کدگذاری نظریه زمینه‌ای، مفاهیم، مقوله‌های فرعی، مقوله‌های اصلی و مقوله مرکزی پژوهش به دست آمد و در جدول ۲ مرتب گردید. همان‌طور که داده‌های جدول نشان می‌دهد، مقوله هسته این پژوهش از دل ۷ مقوله اصلی و ۱۸ مقوله فرعی بیرون آمده است.

جدول (۲): مفاهیم، مقوله‌های فرعی، مقوله‌های اصلی و مقوله مرکزی پژوهش

مفاهیم	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی	مقوله مرکزی
موقعیت شغلی و تحصیلی، فرار از بحران، تعارضات خانوادگی	محرک‌های الزام‌آور	زیست مجردانه؛ پیوستاری از انتخاب سبک زندگی تا الزام ناگزیر موقعیت	زیست مجردانه: ساخت گشایی زیست جهان جوانان
قائل به ازدواج اندیشیده، مختصات زندگی مطلوب، به تاخیر انداختن ازدواج	محرک‌های سوق‌دهنده		
سابقه زندگی مستقل در خوابگاه و محل کار	تجربه استقلال نیم بند	زیست مجردانه؛ ملهم از سرگذشت فردی (تاریخچه زندگی)	
دسترسی به درآمد خود ییاد، اشتغال زودرس	اهمیت درآمد		
تعارضات درون خانواده، سابقه زیست مجردانه در خانواده، منش سهل گیرانه و نوگرای والدین	زمینه‌های خانوادگی سوق‌دهنده		
نظم و آرامش دلخواه، چارچوبی از آن خود	زیست-تجربه‌های لذت‌بخش	زیست مجردانه؛ امکانی برای رهایی از نظارت فراگیر	
ریسک پذیری، حریم خصوصی، ارتباط آزادانه، رهایی از نظارت، آزادی در تمیم گیری، رهایی از سلطه پدر،	قید و بندهای گسسته		
ناشناختگی و گمنامی، ماهیت غیر قبیل‌ای، فرصت‌های مضاعف شغلی	مزیت کلان‌شهر		
تمرکز بر کار و رشد سلسله مراتبی، گسترش مهارت‌های درآمدزا، انتقال آسان به شغل جدید	فایده‌مندی اقتصادی	زیست مجردانه بستری برای توسعه و تحقق فردی و حرفه-ای	
اعتماد به نفس، آبدیده کردن فرد، تسلط بر زیر و بم خانه داری، جنسیت زدایی از نقش‌ها، درآمدی بر زندگی خانوادگی، نگاه برابری خواهانه به جنسیت	مشق زندگی		
ترمیم تعارضات منجر به جدایی، فاصله‌گیری و بازسازی رابطه	ترمیم روابط از دست رفته		
محدودیت در رفت و آمد، اجتناب از اعمال حاشیه‌ساز، مراقبت از تصویر خود در محل	محدودیت‌های دواطلبانه	زیست مجردانه؛ فرایندی مستمر از مشروعیت‌سازی	
نگاه و قضاوت منفی، برچسب‌زنی	کلیشه‌های منفی	زیست مجردانه؛ زیستن در معرض مجرد زدگی	
درخواست هاس نامتعارف، زیر سوال بردن نوع زندگی	آزار کلامی		
تجربه تبعیض‌های فرهنگی، ساختاری و اقتصادی،	تجربه تبعیض		
ازدواج عملی نیندیشیده، رویگردانی از رویکرد طبیعی-انگارانه عوام به تشکیل خانواده، بی‌اعتمادی به سنت ازدواج	مقاومت در مقابل هژمونی ازدواج	زیست مجردانه؛ زیستن علیه تجویز فرهنگی	
زیست مجردانه سبکی متناسب با منش و افکاری متفاوت، فرصت بیشتر برای تفکر و تصمیم‌گیری	تمایز یابی و تشخیص یابی		

- زیست مجردانه؛ پیوستاری از انتخاب سبک زندگی تا الزام ناگزیر موقعیت

شروع فرایند زیست مجردانه و استقرار در یک واحد مسکونی مستقل از خانواده و در ادامه اداره همه‌جانبه زندگی بدون حمایت خانواده مبدا، بیش از اینکه بر اساس گزارش مطالعات پیشین تابع یک منطبق دوگانه انتخاب/اختیار باشد، در یک پیوستاری قرار می‌گیرد که در یک طرف آن کسانی قرار دارند که کاملاً آزادانه و مسالمت‌آمیز با همراهی خانواده مبدا اقدام به زیست مجردانه در شهر خود کرده‌اند و در طرف دیگر کسانی‌اند که موقعیت شغلی و تحصیلی ابتدا آنها را وادار به مهاجرت و سپس اتخاذ زیست مجردانه به‌عنوان یکی از گزینه‌های پیش رو نموده است. در میانه این طیف افراد زیادی قرار می‌گیرند که در اقدام آنها میزان متفاوتی از اختیار و الزام با هم می‌آمیزد و برآیند آن تصمیم نهایی فرد برای زیستن در وضعیتی است که زیست مجردانه تعبیر می‌شود. یکی از مهم‌ترین سنخ‌بندی‌های درک‌شده در پژوهش‌های مرتبط با موضوع، دوگانه انتخاب/موقعیت در ابتدای شکل-گیری این نوع زندگی بوده است. بر اساس گفته‌های مشارکت‌کنندگان، موقعیت تحصیلی و شغلی و تعارضات درون خانواده وضعیت‌های بودند که در قالب محرک‌های الزام‌آور آنها را ناگزیر کردند که از خانواده خود مستقل شده و زندگی مستقل در پیش بگیرند. اتخاذ زیست مجردانه و جدا شدن از خانواده مبدا بدون ازدواج و تشکیل خانواده برای اکثر شرکت‌کنندگانی که خانواده آنها در اهواز ساکن است کاملاً اختیاری بوده و نقش «انتخاب» و نه «موقعیت» در شکل‌گیری آن بسیار پررنگ است. اگرچه بعضی از شرایطی که این انتخاب از دل آن سر بر آورده در یک نگاه کلی تر و نسبی‌گرایانه تر نیز نوعی چاره‌ناپذیری را القا می‌کند. بر اساس گفته این افراد دلیل اصلی و اولین جملاتی که در پاسخ به سوال «چه چیزی در ابتدا باعث شد که به فکر زیست مجردانه بیافتید؟» این بوده که می‌خواستند یک زندگی خواستنی و مبتنی بر میل و برنامه خود داشته باشند و از ناخواستنی‌هایی که یک زندگی با حضور دیگران بر آنها تحمیل می‌کند دوری کنند

«دوست داشتم بخاطر حساسیت‌ها یک جایی زندگی کنم که، در واقع یک سکوت مطلق بعضی وقتا هم یک سکوت نسبی اونجا حاکم باشه. خب، خوابم باید خیلی سر تایم باشه چون مثلاً ورزش میکنم ورزشم باید سر تایم باشه و ممکن بود مثلاً خونه پدرم بعضی وقتا بخاطر اون شلوغی‌ها و سرو صداها نشه آنچنان حالا، اونجا موند» (سهیل، ۳۱ ساله، کارمند).

- زیست مجردانه؛ ملهم از سرگذشت فردی (تاریخچه زندگی)

مسیر زندگی افراد دارای زیست مجردانه نشان می‌دهد که نقاط عطف و تجربیات منحصربه‌فردی در زندگی آنها به‌ویژه در سنین نوجوانی و اوایل جوانی وجود دارد که در شکل‌گیری بسترهایی برای فکر کردن به این نوع زندگی و سپس ایجاد تمایل نسبت به آن نقش‌آفرینی کرده‌اند. بر اساس شواهد به‌دست‌آمده کار کردن در کنار تحصیل در خانواده‌هایی که به‌واسطه شغل پدر یا مادر نزدیکی زیادی با بازار و مسائل مربوط به کسب و کار آزاد داشته‌اند نقش زیادی در شکل‌گیری یک ذهنیت اقتصادی زودرس در فرزندان داشته و آنها را خیلی زودتر از هم‌تایان خود وارد حوزه‌هایی مثل اشتغال و درآمد کرده است. این «تجربه استقلال نیم‌بند» به مرور آنها را به سمت استقلال اقتصادی و سپس زندگی مستقل از خانواده سوق داده است

«بچگی من کلاً مغازه دار بودم، امامزاده عبدالله (منطقه بیلاقی و تفریحی در شمال شرق باغملک) بودم. کل هفته اونجا بودم و شنبه تا ۴ شنبه اونجا بودم تو مغازه تنها بودم» (حمید، ۳۰ ساله، کارمند).

بر اساس گفته‌های مشارکت‌کنندگان، خانواده و مسائل مرتبط با آن یکی از موارد تعیین‌کننده در سوق‌دادن شرکت‌کنندگان به اتخاذ زیست مجردانه می‌باشد. فقدان همدلی و همراهی با فرهنگ سنتی خانواده منجر به شکل‌گیری نوعی از تعارضات خانوادگی و متعاقباً سوق‌دادن افراد به سمت اتخاذ زیست مجردانه می‌شود. برای این افراد که رشد شخصی، اهداف فردی و خودشکوفایی را بر انطباق با انتظارات خانوادگی سنتی اولویت می‌دهند، زیست مجردانه را برای داشتن انعطاف، استقلال و کنترل بیشتر بر زندگی خود انتخاب می‌کنند. این به آنها اجازه می‌دهد تا از یک طرف روی پیشرفت شخصی، آرزوهای شغلی یا سایر علایقی که ممکن است در ساختارهای سنتی خانواده چالش‌برانگیز باشند، تمرکز کنند و از طرف دیگر مجادلات همیشگی میان آنها و والدین به‌ویژه پدر به‌عنوان مدافع ارزش‌های فرهنگ سنتی خانوادگی، رفع گردد.

«راستش جرقه‌ش باید وارد مسائل خانوادگی شد، من چون از یه خانواده عرب‌زبان به دنیا اومدم، و پدرم می‌دونید اکثرأ عربا یه سیستم حالت دیکتاتور مانند دارند، دختر نره بیرون، این بیاد و اون بره و برای همه دخالت کردن و... یه سیستمی که شما که جامعه‌شناسی خوندید و یه سیستم جامعه سنتی ایران همیشه باید در قالب فرزند یه جورایی باید برمون تسلط داشته باشه و چیرگی داشته باشه، خیلی اراده آزادی نداریم، شخصیت مستقلی نداریم. من با اینکه عربم ولی با فرهنگ عربا همخونی ندارم، اهل مطالعه هستم و از فروید و مارکس می‌خونم، هیچ جوری با هم همخونی نداشتیم دیگه و تو خونه معمولاً سر این مسائل بحث و گفتگو بود» (احمد، ۳۰ ساله، کاربر داروخانه).

بعضی از جوانان به دلایل مختلف برای استقلال مالی و مکانی از خانواده خود منتظر ازدواج نمی‌مانند و یا ازدواج را امکان مناسبی برای خود ارزیابی نمی‌کنند. بعضی دیگر در یک معامله نانوشته ازدواج را به نفع اشتغال یا تحصیل و یا کسب موقعیت اجتماعی به تاخیر می‌اندازند و عده‌ای دیگر نیز زندگی مشترک را به یک ورزش سنگین تشبیه می‌کنند که بدون تمرین و گرم کردن در مقولاتی مثل استقلال، مسئولیت‌پذیری، جابجایی نقش‌ها، تمرین مدارا و غیره ورود به آن را خطرآفرین ارزیابی می‌کنند. مجموعه آنچه گفته شد باعث شده است که مشارکت‌کنندگان اذعان کنند که از درک متعارف و جاافتاده از ازدواج فراتر روند و در اثر این فراروی، زیست مجردانه به‌عنوان یک میان‌دوره بین زندگی در خانواده مبدا و امکان تشگیل خانواده در آینده در زندگی آنها پدیدار گردد.

«ببین من زندگی رو جدا کردم و مجردانه زندگی می‌کنم، چون که نپذیرفتم ازدواج کنم، نه که با ازدواج کلاً مخالف باشم، نه، این ازدواجایی که توی جامعه و اطراف می‌بینم رو قبول ندارم، همین جوری الابختکی بدون اینکه بدون ازدواج چیه و چقدر مهمه و دنبال چی هستن میرن با هم و بعدش هم خسته از هم و رو اعصاب هم، نه باید اول بدونم خودم کی هستم و بعد برم دنبال چیزی که می‌خوام» (ستار، ۳۹ ساله، جوشکار)

- زیست مجردانه؛ امکانی برای رهایی از نظارت فراگیر

یکی از رایج‌ترین بازخوردهایی که همه مشارکت‌کنندگان نسبت به زیست مجردانه اظهار می‌کردند این بود که این زندگی نوعی احساس آزادی و رهایی برای آنها به ارمغان آورده است که منتج به تجربه‌های لذت‌بخشی از زندگی شده است. ما گفته‌های آنها را تحت مقولاتی مانند «زیست-تجربه‌های لذت‌بخش» و «قیدوبندهای گسسته» صورت‌بندی کردیم. آنها می‌گفتند که بعد از یک سن نمی‌خواهند اموری مثل بیرون رفتن، ساعت برگشتن، مسافرت با دوستان، هزینه کرد درآمد، نوع پوشش و حتی مصرف فرهنگی مانند موسیقی، مد و دکوراسیون خانه را تحت‌تاثیر سخت‌گیری‌ها و یا نگرانی‌های خیرخواهانه اما مداخله‌جویانه اعضای خانواده انجام دهند. آنها همچنین محاسبات درآمد و هزینه خود را بر روی یک روال منظم ریل‌گذاری کردند که معتقد بودند با از بین رفتن استقلال مکان زندگی این نظم مالی نیز ممکن است در زندگی آنها فرو بپاشد.

«یه موقعی من قراره مثلاً عصری بخوام برم باشگاه مثلاً، خب از روز قبلش میام درواقع از شب قبلش یه تمهیداتی می‌چینم یه سالادی برا خودم آماده میکنم چون یه ورزشکار باید در طول روز باید سالادشو بخوره یه سالادی آماده کنم و یه غذای کوچیکی رو آماده میکنم و مثلن این از بحث غذا برای خود تمهیدات کارم هم است، آره پیش میاد یه سری برگه نوشته‌هایی هستن یه سری برگه‌هایی هستن که باید سر کار اگه نرسم میارم تو خونه، توخونه این برگه‌ها رو مینویسم که برای روز بعد یا روزهای بعد استفاده کنم» (سهیل ۳۱ ساله، کارمند).

بنا بر اظهارات مشارکت‌کنندگان در رابطه با مقوله‌های «ارتباط آزادانه» و «آزادی در تصمیم‌گیری»، به نظر می‌رسد که محل زندگی شرکت‌کنندگان تاثیر مهمی در وضعیت این افراد نسبت به طیف ویژگی‌های این مقولات دارد. شرکت‌کنندگانی که از شهرستان‌های اطراف به اهواز مهاجرت کرده‌اند معتقدند که به دلیل شناخت مردم از همدیگر در شهرهای کوچک و ماهیت قبیله‌ای اجتماعات آنجا، امکان ارتباط با جنس مخالف حتی برای آشنایی مقدماتی جهت امکان سنجی ازدواج نیز وجود نداشت و این گونه آشنایی‌ها و ارتباطات نیز باید از مجرای خانواده‌ها پیگیری می‌شد.

«خب دیگه اینجا واقعا آزادی دوست دختر داشته باشی، گاهی دوست دخترم میاد اینجا سر می زنه، اما بیشتر بیرون می ریم با هم، مقایسه کن که وقتی با خانواده بودم فقط پیام می تونستم بدم تو خونه، حتی تماس هم ممکن نبود دیگه» (آرش، ۳۶ ساله، معلم).

در مقابل شرکت کنندگان اهوازی در مقوله آزادی و رهایی بیشتر بر حریم خصوصی تاکید داشتند. بر اساس گفته‌های مشارکت‌کنندگان حرکت از تمایل به ارتباط با دیگران ناهمجنس تا حفظ حریم خصوصی و ایجاد چارچوب زندگی تابع یک مسیر تکاملی است که از رهگذر تجربه مراحل متوالی در یک سیر منطقی پیروی می‌کند. به عبارت دیگر، شرکت‌کنندگانی که در شهرستان به همراه خانواده زندگی می‌کردند و اکنون در اهواز به زیست مجردانه مشغولند وقتی صحبت از تجربه آزادی و رهایی خود می‌کنند بیشتر بر امکان‌های ارتباط آزدانه و رهایی از قیدوبندهای دست‌وپاگیر در این حوزه متمرکزند و دیگریانی که در زندگی پیشین خود این ارتباطات را تجربه کرده و زیسته‌اند، در زیست مجردانه بیشتر بر خلوت‌گزینی و ایده‌آل‌های حفظ حریم خصوصی تاکید دارند. تفاوت‌های شکلی در زندگی مستقل آن‌ها بعد از جدایی از خانواده نیز بازتابی از این تمایز می‌باشد.

«دغدغه چیزی ندارید اینجا و بعد کار استراحت و تفریح، اگه جای دیگه کار نکنم و می رم بیرون و ورزش و گردش و با دوستان، ساعت خواب و بیداریم مشخصه، یه نظم خاصی حاکم کردم تو زندگیم، دیگه خودم می دونم دارم چکار می کنم، قرار نیست با کسی واسه این برنامه هماهنگ باشم» (حسین، ۳۰ ساله، کارمند).

کلان‌شهر اهواز به دلیل موقعیت خاص خود، مرکزیت سیاسی و اقتصادی، جمعیت بالا، وضعیت فراقومی و به نسبت مدرن و پویایی کسب‌وکار شرایط لازم را برای آن دسته از مشارکت‌کنندگانی فراهم آورد که از گمنامی و غریبگی در آن استفاده لازم برای پیگیری ایده‌آل‌های خود از زندگی مستقل را بدون در معرض بودن قضاوت‌های عموماً سرزنش‌گر آشنائیهی بگذرانند که تکثر و تفاوت در سبک‌های زندگی را نه با مدارا و تحمل بلکه با خواست یکسان‌ساز و اجتماع‌پسند سرکوب می‌کنند. علاوه بر این، اهواز به دلیل موارد فوق الذکر، به مولفه‌های یک کلان‌شهر چه در بعد عینی و در قالب امکانات سخت‌افزاری و فضای باز اجتماعی و فرهنگی چه در بعد ذهنی و حکم‌فرما شدن تفکر فردگرا و تساهل‌گر نزدیک‌تر است. بنابراین کلان‌شهر اهواز هم برای اهوازی‌ها به دلیل حاکمیت تفکر فردگرا و تساهل‌گر و هم برای شهرستانی‌ها به دلیل فراهم‌آوردن امکانات و فرصتهایی خاص کلان‌شهر به شکل‌گیری و استحکام این سبک از زندگی یاری رسانده است.

- زیست مجردانه؛ بستری برای توسعه و تحقق فردی و حرفه‌ای

بعضی از مشارکت‌کنندگان معتقدند تجربه زیست مجردانه برای آن‌ها فرصتهایی فراهم نمود تا بتوانند افق‌هایی در زندگی خود در حوزه‌های مختلف بگشایند. بعضی از آن‌ها از بالا رفتن «اعتمادبه‌نفس» خود در نتیجه خودباوری و اتکا به ظرفیت‌های خود در موقعیت‌های دشوار زندگی می‌گویند، بعضی دیگر این زندگی و مشقت‌های مواجهه تک‌نفره با مشکلات را باعث «آبدیده کردن فرد» می‌پنداشتند و عده‌ای دیگر نیز ظهور «برنامه‌ریزی و هدف‌مندی در زندگی» را مدیون جدا شدن از وضعیت پیشین و زیستن در وضعیت استقلال از خانواده می‌دانند. آنها از «تسلط بر زیرویم خانه‌داری» و نقش موثر آن در پایداری احتمالی زندگی خانوادگی آینده به عنوان یک دستاورد یاد می‌کردند و تعدادی از مشارکت‌کنندگان این تجربه را پیش‌درآمدی برای فراگیری الزامات یک زندگی مشترک و تمرین‌مدارا برای کنار آمدن با سختی‌های زندگی می‌دانستند. مشارکت‌کنندگان زیست مجردانه را «مشق زندگی» و میان‌پرده‌ای مهم برای آمادگی جهت زندگی بهینه خانوادگی در آینده می‌دیدند. آنها این تجربه را فرصتی برای فرا رفتن از کلیشه‌های ذهنی از وظایف خانوادگی و کارهای زنانه / مردانه در محیط خانه قلمداد می‌کردند و معتقد بودند که کنار رفتن این کلیشه‌های فرهنگی از یک طرف و فرا گرفتن مهارتهایی مانند خانه‌داری از طرف دیگر به آنها کمک کرده است که انتظارات آنها از یک زندگی مشترک در آینده بسیار تعدیل شده و خود را برای یک زندگی مشارکتی و همدلانه آماده کنند.

«من معتقدم قبل از ازدواج و تشکیل خانواده تجربه کنی خیلی خوبه، کمک می‌کنه که بفهمم زندگی رو، بعد متاهل بشی، قوی تر می‌کنه، سخت میشی، اگه نون شب نداشته باشه، بعد میفهمه چجور باید کار کنه و سختی

بکشه و می تونه بکشه بالا، می تونه خودشو جمع کنه بعد بره تو زندگی و خانمش بیاد پیشش می تونه شرایط اون رو درک کنه» (حسین، ۳۰ ساله، کارمند).

یکی دیگر از مشارکت کنندگان معتقد است که زیست مجردانه و فرصت‌هایی که برای ارتباط با جنس مخالف فراهم می‌کند نیز تجربه‌ای در اختیار آنها قرار می‌دهد که باعث نوعی دلزدگی و رویگردانی از جذابیت و هیجان نهفته در این روابط موقت می‌شود و در ادامه زندگی تسلیم این جذابیت‌ها و وسوسه‌ها نشود و استحکام رابطه از گزند خیانت مصون بماند. از نظر این شرکت‌کننده حتی ارتباط پیش از ازدواج نیز در این زمینه به عنوان نوعی واکسینه کردن رابطه زناشویی در زندگی مشترک بعدی است. «توصیه من اینه که تجربه ش کنن. پسری که میخواد زن بگیره بینه میتونه از پیشش بر میاد، چون به طلاق ختم میشه، نمی‌تونن نمی‌کشن، یه تمرین خوبیه واسه ازدواج، مثل گرم کردن قبل ورزش، تو زندگی هم اینقدر میشی که به خانواده خودت می‌چسبی. از نظر جنسی، دیگه رفتی ذهنت آرامش داره به خانواده ت، دیگه دنبال کسی نمیری» (حمید، ۳۰ ساله، کارمند).

کسانی که چالش‌های خانوادگی و تعارضات با اعضای خانواده زمینه استقلال آنها از خانواده را فراهم آورده یا یکی از انگیزه‌های خود از در پیش گرفتن این نوع زندگی را مشکلات همزیستی با اعضای خانواده ذکر کرده‌اند، بعد از اینکه مدت زمانی زندگی مستقل داشته‌اند توانسته‌اند رابطه خود را ترمیم کنند و مشکلات فی‌مابین را حل و فصل کنند، مشکلاتی که از نظر آنها در صورت استمرار زندگی خانوادگی تشدید می‌شد.

«من اواخر دیگه با خانواده حرف نمی‌زدم، اصلا دیگه کارم رسید به درگیری کلامی و خشونت، واقعا واسه هم غیر قابل تحمل شده بودیم، حدود یه سال بعد از جدایی من رفتم بهشون سر زدم، اونا هم کم کم شروع کردن به زنگ زدن و ارتباط گرفتن» (کریم، ۲۹ ساله، آزاد).

- زیست مجردانه؛ فرایند دائمی مشروعیت‌سازی (تقلای دائم برای توجیه و پذیرش)

اگر چه بر اساس آمارها زیست مجردانه در سال‌های اخیر روندی رو به رشد داشته است و بر اساس گفته‌های مصاحبه‌شوندگان به ویژه آنها که سابقه طولانی در این نوع زندگی دارند، از جنبه‌های گوناگون گشایش‌های نسبی در پذیرش این نوع زندگی به وجود آمده است، با این وجود این زندگی با پیش‌داوری‌ها و نگاه‌های منفی از طرف جامعه مواجه است. بنابراین افراد واجد این نوع زندگی لازم می‌بینند برای در امان ماندن از این قضاوت‌ها و واکنش‌های متعاقب آن، "محدودیت‌هایی" بر جنبه‌های گوناگون زندگی خود اعمال کنند و با اتخاذ بعضی استراتژی‌ها زندگی خود را نزد دیگران مشروع و مقبول جلوه دهند (رضا، ۲۹ ساله، کارمند):

"اگه رفت و آمدت درست باشه با زندگی مشکلی ندارن، سر و صدا نباید راه بندازی، آسته بری آسته بیای، کلا اوایل باید خودتو ثابت کنی که آدم نرمالی هستی، بنگاه‌ها می‌سپارن به صاحب‌خونه میگن با اونا صحبت کن، و بعضیا تعهد نامه میگیرن که شلوغ نکنی و همسایه شاکی نشن و گرنه عذرتو میخوان".

- زیست مجردانه؛ زندگی در سایه مجردزدگی

مجردزدگی مفهومی است که دی‌پائلو و موریس (۲۰۰۶: ۲۵۲) در پژوهش‌های خود برای اشاره به کلیشه‌های منفی که در گفتمان خانواده‌محور نسبت به افراد مجرد در حوزه‌های مختلف از سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان سیاسی - اجتماعی گرفته تا تحقیقات مربوط به خانواده و کنش‌های افراد جامعه وجود دارد، به کار می‌برند. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش نیز معتقد بودند که زیست مجردانه به عنوان یکی از مقولات مرتبط با مجرد برای آنها واجد دشواری‌هایی بوده است که فقط ریشه در موقعیت آنها به عنوان یک فرد مجرد دارد. بر اساس گفته مشارکت‌کنندگان «درخواست‌های نامتعارف» یکی از نتایج عملی بود که آن پیش‌داوری و باورهای کلیشه‌ای منفی به بار آورده است. بی‌اعتمادی به افراد مجرد یکی دیگر از مظاهر این مجردزدگی در اجتماع است. بعضی از شرکت‌کنندگان از تبعیض‌هایی که در سطح کلان علیه آنها وجود دارد شاکی بودند.

«الان دیگه مثل روز روشن، همه برنامه ها واسه تشویق به ازدواج و فرزندآوری هست، اصلا چیزی نمونده که بگن خون مجردا مباحه (با خنده)، وام، خونه، ماشین، استخدام و همه این موارد به طور تبعیض آمیزی افراد مجرد نادیده گرفته می‌شن» (فرهاد، ۳۵ ساله، معلم).

بعضی از آن‌ها می‌گویند در نگاه بسیاری از کسانی که با آنها مرتبط بوده اند زیست مجردانه با مفاهیمی مانند بی‌بندوباری و بی‌مسئولیتی گره خورده است و با پیش‌داوری‌های عمیقی مواجه گشته‌اند که حکایت از این داشت که افراد مجرد هیچ قید و بند اخلاقی برای رفتار خود به‌ویژه در حوزه روابط با جنس مخالف قائل نیستند.

«زیاد دیدم آدمایی که وقتی می‌فهمن که تو مجردی تو یه خونه مستقل زندگی می‌کنی، از خانه ما به عنوان خانه خالی یاد می‌کنن، تصورشون اینه که محل زندگی ما پر از بی‌بند و باری و خلافه، واقعا بعضی قضاوت‌ها باعث چندشم میشه، حالا من این همه آدم متاهل می‌شناسم چه مرد و چه زن، اهل انواع و اقسام خلاف ولی کسی نمی‌گه متاهلا فلان و بهمان، اما مجردا رو راحت جمع می‌بندن» (محسن، ۲۹ ساله، کارگر).

- زیست مجردانه؛ زیستن علیه تجویز فرهنگی

زیست مجردانه به عنوان یک سبک زندگی برخلاف دستورات فرهنگی و انتظارات خانواده بر استقلال زندگی بدون تشکیل خانواده متعارف اصرار می‌ورزد، حتی زمانی که هنجارهای اجتماعی یا انتظارات خانوادگی برای زندگی با خانواده یا ازدواج فشار می‌آورند. آنها از اینکه پدیده با ارزش و جایگزین‌ناپذیر زندگی را بر اساس تقلید از دیگران تجربه کنند، تردید دارند و معتقدند در پیش گرفتن آنچه که خود متناسب با وضعیت کلی‌شان درست می‌پندارند عقلانی‌تر از آن است که در آینده حسرت زندگی نزیسته را بخورند.

«من به این دوراهی رسیدم که یا باید ازدواج کنم و مثل بقیه برم خودمو وقف کنم به زن و فرزند، اونم فرزندی که معلوم نیست به دنیا آوردنش درست باشه، یا هم اینکه بیام مجردانه واسه خودم زندگی کنم بدون اینکه دغدغه و نگرانی چندانی داشته باشم، وقتی می‌بینم همه دارن راه اول رو میرن به فکر فرو می‌رم، می‌بینم هیچ انتخابی در کار نیست، صرفا یه به جا آوردن سنته، من به کاری که همه انجام میدن اونم بدون عقلانیت و تفکر مشکوکم» (آرش، ۳۶ ساله، معلم).

نگرش غیرانطباق‌گرایانه به ازدواج یکی از رایج‌ترین نگرش‌هایی بود که مشارکت‌کنندگان برای اجتناب از ازدواج و تشکیل خانواده به آن متوسل می‌شدند. این نگرش در قالب چند خُرده‌مقوله قابل تشخیص است. اولین مورد، مخالفت با مظاهر گوناگون ازدواج سنتی می‌باشد؛ آنها نهاد ازدواج را به دلیل ارتباط تاریخی آن با هنجارهای مردسالارانه، نابرابری جنسیتی و انتظارات اجتماعی محدودکننده، نقد می‌کنند.

«در مورد زنان، زن ابتدا تحت عنوان دختر تحت سلطه پدر و مادر و برادرش و بعد ازدواج این سلطه‌گری منتقل میشه به شوهر ایشون، مردا یه مقداری آزادترن ولی اگه بخوایم دیدگاه جامعه رو بررسی کنیم جفتش یه دیدگاه که بر همین اساسه، که همیشه یه تسلطی برای افراد یه شخصیت مستقل قائل نیستن، هویت مستقل قائل نیستن فکر می‌کنن که اونا هستن که نوع روابط، لباس پوشیدن، درآمد و همه چیز شما که اونان باید تصمیم بگیرن» (کریم، ۲۹ ساله، آزاد).

به عقیده بعضی از مشارکت‌کنندگان تشکیل خانواده و فرزندآوری نیازمند احراز صلاحیت‌های متعددی است که جامعه به اشتباه و با سهل‌گیری نابجا به همه افراد ارزانی می‌دارد و در این مسیر تصویری متوهمانه و تبلیغاتی از آن ارائه می‌دهد. آنها می‌گویند باید از ازدواج تقدس‌زدایی و ایده‌آل‌زدایی کرد و نباید آن را در زوروق‌های جذاب کادوپیچ کرد و به جوانان عرضه کرد. یکی از این مصاحبه‌شوندگان که به شدت از تجویز نسخه «ازدواج همگانی» شاکی است می‌گوید:

«یک سری ارزش‌های جعلی ما اومدیم برای ازدواج بنا کردیم، که این جوان را در یک توهم می‌اندازه که بله من باید این نسل طلایی خودم را با ازدواج امتداد بدم و هر آنکس که دندان دهد نان دهد، چشمش کور و در قالب ازدواج‌ها ما می‌بینیم که دو موجود ناقص بی‌تربیت اجتماعی و پر از عقده‌های جنسی و شخصیتی در

توهم فردایی بهتر و فرزندانی نام آور زیر یک سقف رفتن در حالی که واقعا ازدواج اون آش دهن سوزی که مردم فکر می کنن یا جامعه و حاکمیت دنبال تزریق اون هستن نیست» (کریم، ۲۹ ساله، آزاد).
زیست مجردانه برای بعضی از مصاحبه‌شوندگان که انتخاب نقش مهمی در سوق دادن آن‌ها به سمت این سبک زندگی داشته است، به عنوان فرآیندی تمایزبخش و راهی برای ایجاد و تعریف هویت منحصر به فرد جدا از انتظارات اجتماعی یا خانوادگی عمل می‌کند:

«از زمانی که خودمو شناختم یه جورایی علایق و دغدغه هام با اطرافیانم فرق می کرد، وقتی جوون تر بودم و رفقام با اشتیاق از ازدواج و تشکیل خانواده حرف می زدن من واقعا تعجب می کردم و هیچ چیز هیجان انگیزی در این داستان نمی دیدم، کلا یه جورایی متفاوت بودم و الانم که دارم مجردانه زندگی می کنم ادامه همون تفاوت با دیگرانه، بالاخره من واقعا از قماش اکثریت نیستم» (آرش، ۳۶ ساله، معلم).

مقوله/ پدیده هسته: زیست مجردانه، ساخت‌گشایی زیست‌جهان جوانان

ساخت‌گشایی مفهومی است که توسط فیلسوف فرانسوی ژاک دریدا مطرح شده و در حوزه علوم اجتماعی تأثیرگذار بوده است. ساخت‌گشایی در هسته خود به دنبال به‌چالش کشیدن درک سنتی از زبان، معنا و روش‌های ساخت دانش است. در علوم اجتماعی، ساخت‌گشایی اغلب برای تحلیل انتقادی هنجارهای اجتماعی، ساختارهای قدرت و روایت‌های فرهنگی مسلط استفاده می‌شود و مفروضات و تضادهای اساسی را که درک ما از واقعیت اجتماعی را شکل می‌دهند، آشکار می‌کند (پفهل، ۱۹۸۵). مقوله زیست-جهان^۱ نیز توسط ادوموند هوسرل^۲ وارد واژگان فلسفه و نظریه اجتماعی قرن بیستم شد. عام‌ترین برداشت از زیست‌جهان آن را به‌عنوان جهان تجربه روزمره، جهان انضمامی، جهان واقعی معرفی می‌نماید، آشکالی از زندگی که ما به‌طور معمول آنها را بدیهی می‌انگاریم (مهدوی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱). علاوه بر این، زیست‌جهان، جهان مشترک یعنی جهانی است که سوژه‌های دیگر در آن به سر می‌برند (هارینگتون، ۲۰۰۶: ۳۴۱). در تعاملات شخصی، ساخت‌گشایی می‌تواند به افراد کمک کند تا از مفروضات ضمنی و پویایی قدرت موجود در ارتباطاتشان آگاه‌تر شوند. با درگیر شدن در ساخت‌گشایی، افراد می‌توانند درک انتقادی و انعکاسی بیشتری از پویایی‌های پیچیده‌ای که واقعیت‌های اجتماعی ما را شکل می‌دهند، توسعه دهند (پفهل، ۱۹۸۵: ۲۲۹).

زیست مجردانه نشان‌دهنده انحراف از انتظارات فرهنگی نهفته در جوامع مختلف است. هنجارهای فرهنگی اغلب بر ازدواج به عنوان یک نقطه عطف تأکید می‌کنند که موقعیت اجتماعی فرد را تعریف می‌کند و ثبات را فراهم می‌کند. با این حال، بر اساس آنچه که از گفته‌های مشارکت‌کنندگان برداشت شد افزایش فردگرایی و تغییر پویایی‌های اجتماعی این انتظارات را بی‌پاسخ گذاشته است. با تأکید بیشتر بر آزادی شخصی و خودشکوفایی، افراد به‌طور فعال هنجارهای اجتماعی را به چالش می‌کشند و زیست مجردانه را به‌عنوان جایگزینی مناسب پذیرفته‌اند.

اتخاذ زیست مجردانه به عنوان یک انتخاب، شامل پیمودن مسیری به سمت خودمختاری شخصی و کشف خود است و در این مسیر چالش‌هایی نیز تجربه می‌کنند. مشارکت‌کنندگان معتقدند که این زندگی فرصتی را برای آنها فراهم می‌کند تا بر رشد شخصی، آرزوهای شغلی و تجربه ارتباطات اجتماعی متنوع‌تر تمرکز کنند. از آنجایی که افراد رفاه و خواسته‌های مادی خود را در اولویت قرار می‌دهند، می‌توانند ارزش‌ها، خواسته‌ها و انگیزه‌های خود را بهتر درک کنند که منجر به ایجاد هویت فردی منحصر به فرد می‌شود. عوامل متعددی در گذار به زیست مجردانه و ابراز فردیت از منظرهای گوناگون و به نسبت‌های متفاوتی نقش ایفا می‌کنند. استقلال اقتصادی، فرصت‌های آموزشی، تغییر نقش‌های جنسیتی، و تأکید بیشتر بر رضایت شخصی، همگی در تغییر شکل انتظارات فرهنگی پیرامون خانواده و ازدواج نقش دارند. زمینه‌های خانوادگی و سرگذشت فردی چه از بعد سلبی و چه از بعد ایجابی بر پیدایش بسترها و انگیزه‌های این نوع زندگی موثر افتاده‌اند. افرادی که زیست مجردانه را به عنوان یک سبک زندگی برگزیده‌اند اظهار می‌کنند که مجرد زیستی رشد عزت نفس، انعطاف‌پذیری و خودکفایی را تسهیل می‌کند. پیگیری این امور، نشان از یک تغییر پارادیمی مهم در برداشت افراد از مفاهیمی مانند خوشبختی و سعادت است که فرهنگ خانواده محور آن را با زندگی در کنار، و کار برای همسر و فرزندان همنشین می‌دانست.

¹ lifeworld

² Edmund Husserl

ساخت‌گشایی زیست‌جهان جوانان به ما می‌گوید که تفاسیر و عوامل مختلفی در بازی وجود دارد؛ این ایده که تعریف روشن و پایداری از معنای متاهل، مجرد، خانواده یا زندگی مجردی وجود دارد را به چالش می‌کشد و ما را دعوت می‌کند تا ماهیت سیال و در حال تکامل این مفاهیم را در نظر بگیریم. این مفهوم به ما می‌گوید که جوانان دیدگاه‌ها و فرصت‌های جدیدی را پیش روی خود می‌کشایند تا تصمیم‌هایی بگیرند که با درک منحصربه‌فرد و ثابتی از این انتخاب‌های سبک زندگی محدود نمی‌شوند. ساخت‌گشایی در بعد ایجابی آن یعنی شالوده افکنی و طرح‌اندازی، و مشارکت‌کنندگان در این مقاله گفته‌اند که ساحت‌های مختلف زندگی خود را که به‌طور سنتی تحت سیطره فرهنگ و عناصر انتظام‌بخش آن بوده است، خارج کرده‌اند؛ ساحت‌های مهمی مانند ارتباطات، محل زندگی، تشکیل خانواده و فرزندآوری بیش از پیش به قلمرو حاکمیت تمایلات و ترجیحات فردی درآمده‌اند. ساخت‌گشایی زیست‌جهان جوانان در واقع بیان‌کننده تلاش و تقلا برای گستراندن هر چه بیشتر اولویت‌های فردی مبتنی بر فردگرایی بر پهنای گسترده‌تری از کنش‌هایی است که هم‌شکلی و هم‌نوایی آنها دچار چالش جدی شده است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

اگرچه زیست‌مجردانه با هنجارهای سنتی، مذهبی و فرهنگی جامعه ما همخوانی ندارد، اما نفوذ مدرنیته و ضمایم آن در جامعه زمینه را برای ظهور این پدیده فراهم ساخته است. تغییراتی که در جامعه شاهد آن هستیم نشان از تحول و دگرگونی در مناسبات و انتخاب سبک زندگی جوانان دارد. برخلاف نسل‌های گذشته که تحت سلطه بی‌قید و شرط سنت‌ها، وقتی به سن بلوغ می‌رسیدند به دنبال ازدواج و تشکیل خانواده بودند، ورود مدرنیته و همه عوامل ملازم با آن مانند، تحصیل، اشتغال فراگیر، برابر خواهی جنسیتی، تغییر شکل خانواده از گسترده به هسته‌ای و... باعث تغییر اولویت‌ها و مناسبات جامعه برای نسل جدید شده و چشم‌اندازهای جدیدی از فرصت‌ها و امکان‌ها برای آنها گشوده است. به‌موازات این تغییرات، باورها و نگرش آن‌ها نسبت به فرهنگ دینی و سنتی جامعه و ارزش‌های متناظر با آن تغییراتی پذیرفته است. یکی از مهم‌ترین اثرات این تبعات خدشه‌دار شدن موقعیت مسلم پدیده ازدواج و تشکیل خانواده در سن پایین و شکل‌گیری سبک‌های جایگزین و رقیب زندگی خانوادگی مرسوم مانند زیست‌مجردانه، هم‌باشی و تک‌زیستی می‌باشد. این سبک‌های نوین زندگی در حالت رادیکال جایگزین مطلق زیست‌خانوادگی منتج از ازدواج رسمی و در حالت‌های خفیف‌تر به‌عنوان مرحله‌ای جدید میان زیستن در خانواده مبدأ و تشکیل خانواده فرزندآوری عمل می‌کنند.

همه مشارکت‌کنندگان در این پژوهش روایتی یکسان از چگونگی شکل‌گیری زیست‌مجردانه نداشتند. این ناهمسانی و تفاوت روایت‌ها در تقابل اهواز/ شهرستان در شروع این سبک از زندگی چشم‌گیرتر است؛ بیشتر کسانی که از خانواده مبدأ ساکن اهواز آمده بودند غالباً در نتیجه یک پروسه طولانی از تنش‌های خانوادگی و درگیری‌های عینی و ذهنی با محیط زندگی و سپس تامل و بازاندیشی در مورد جایگاه خود در خانواده و اجتماع، ابتدا به فکر استقلال زندگی افتادند و سپس با فراهم آوردن امکانات عینی به عملی کردن آن اقدام کردند. تعداد کمتری نیز که از زمینه خانوادگی متساهل و مداراگر جدا شده‌اند این روند را مسالمت‌آمیز و با افناع خانواده طی کردند زیرا معتقد بودند که زیستن در خانواده و با دیگران خلوت لازم را برای زیستن در چارچوبی از آن خود تأمین نمی‌کرد. در سوی دیگر، شهرستانی‌ها برای ازسرگیری این نوع زندگی از پی شغل و تحصیل روانه اهواز شدند و در ادامه علیرغم مواجهه با امکان‌های دیگر چون برگشت به شهر و خانواده و ازدواج، بعضاً به زیست‌مجردانه طولانی‌مدت ادامه دادند و در بسیاری از دغدغه‌ها و دل‌مشغولی‌ها با گروه نخست هم‌داستان شدند. البته باید متذکر شد که برای همه مشارکت‌کنندگان روایت اتخاذ این نوع زندگی، کاملاً سر راست، منسجم و خطی نبوده است، بلکه این زندگی مستقل مجردانه را با بسیاری از عناصر زندگی و نقاط عطف و اتفاقات رخ داده در مسیر زندگی و سرگذشت خود مرتبط می‌دانستند و تأثیر متقابل آنها را مدنظر داشتند. این بخش از تحقیق از یک طرف تأیید یافته‌های تحقیق کارگرفلاح و یوسفی‌پور (۱۳۹۶) می‌باشد که زندگی مجردی را نتیجه عبور از یکی از دو مسیر انتخاب/ الزام می‌دانند، با این تمایز مهم که بر اساس یافته‌های این تحقیق، در میان این دو گروه، اکثریت مشارکت‌کنندگان قرار داشتند که فرایند روی آوردن آنها به زیست‌مجردانه تلفیقی از عوامل الزام‌آور مانند موقعیت شغلی، تعارضات خانوادگی، موقعیت تحصیلی و .. و ایده‌آل‌های یک زندگی مطلوب می‌باشد.

با وجود تفاوت‌های ذکر شده و تکثر نسبی در روایت‌های استقلال مشارکت‌کنندگان، زیست‌مجردانه بعد از استقرار و تثبیت برای آنها خصلتی هویتی پیدا کرد، به‌گونه‌ای که هویت خود را با آن تعریف می‌کردند و آن را محور کنش و تعاملات خود با

محیط پیرامون قرار می‌دادند. بسیاری از مشارکت‌کنندگان روندهای معمول زندگی و تجویزهای اجتماعی هدایت‌کننده مرتبط با مقوله‌هایی مانند ارتباط، آزادی، فردیت، ازدواج، خانواده و فرزندآوری را به چالش می‌کشیدند و از این طریق برای خود هویتی منحصر به فرد و یک «ما»ی متمایز از «دیگران» ایجاد کرده و به زندگی خود معنی می‌دادند. آنها در یک فراروی مبتکرانه و اصلاح‌گرانه، مرزهای زندگی خود را به سمت ترجیحات و صلاح‌دیدهای فردی گشودند و زیست‌جهان خود را از سیطره عوامل مشروعیت‌بخش بیرونی و هنجارهای اجتماع‌پسند و یکسان‌ساز خارج نمودند. آنها زندگی خود را یگانه امکان‌بی‌تکرار می‌پنداشتند که حاضر نبودند آن را با مصلحت‌اندیشی‌های خانواده و جامعه تاخت‌بزنند، بلکه برای تحقق خویشتن و زیستن به میل خود در برابر موانع ایستادگی می‌کردند و این‌گونه طرحی نو از زیست‌جهانی متفاوت برای خود در انداختند.

در چارچوب مفهومی اشاره‌ای به مفاهیم بازاندیشی و فردگرایی و سیالیت عشق و ارتباطات عاطفی در دنیای مدرن شده است. نزد مشارکت‌کنندگان بازاندیشی در مقوله‌هایی مانند ارتباط، خانواده، ازدواج و ارزش‌های متناظر با آنها به چشم می‌خورد که تاییدی بر مطالعات پیشین در این حوزه بود (کارگرفلاح و یوسفی‌پور، ۱۳۹۶؛ چابکی، ۱۳۹۶؛ ابراهیم و سیلی، ۲۰۱۵). سوبه‌هایی از فردگرایی مانند اولویت‌یافتن خواسته‌ها و لذت‌های فردی نزد آنها مشهود است و برای ارتباطات عاطفی و جنسی از ازدواج انحصارزدایی کرده‌اند. در مجموع اگرچه در تحقیق کیفی به‌طور عام و در این مطالعه به‌طور خاص، امکان و قصدی برای اندازه‌گیری این مفاهیم و بیان آنها در قالب گزاره‌های کمی وجود ندارد اما این عناصر در میان گفته‌های مشارکت‌کنندگان پررنگ بود و در بعضی از مقولات اصلی مطالعه بازتاب یافته و به ویژه مقوله هسته آن به نوعی بازنمایی مفهومی این مقولات در گفته‌های مشارکت‌کنندگان می‌باشد. تحت‌تاثیر این افق‌گشایی در زیست‌جهان و فراروی از آنچه که جامعه و قواعد تبلیغ‌شده آن در دسترس همگان قرار می‌دهند، مشارکت‌کنندگان بیان می‌کردند که در نتیجه زیست‌مجردانه آبدیده‌تر و بالغ‌تر شده‌اند و اکنون پتانسیل بیشتری برای مواجه با زندگی، حتی ازدواج پیش‌رو و تشکیل خانواده را در خود می‌بینند. غالب مشارکت‌کنندگان معتقدند زیست‌مجردانه به آنها اعتمادبه‌نفس داده است. اگرچه همه مشارکت‌کنندگان از مجردزدگی آشکار و نهان در جامعه ایرانی چه در بعد نهادی و ساختاری و چه در بعد عدم مشروعیت اجتماعی به مشکلات جدی برخورد کرده‌اند. مفهوم دگرگونی ارزشی که در چارچوب مفهومی مورد اشاره قرار گرفت نیز در گفته‌های مشارکت‌کنندگان قابل‌ردگیری است؛ آنجایی که آنها از تاثیر مطالعات، فرهنگ جهانی و ارزش‌های دنیای مدرن مانند لذت‌گرایی، اصالت‌مصرف، آزادی‌های فردی، حریم خصوصی و تکثر سبک‌های زیستن در شکل‌گیری هویت اجتماعی، ایده‌آل‌ها و مطالبات خود از زندگی سخن می‌گفتند و از آنچه سنت و فرهنگ محلی پیش پای آنها گذارده بود احتراز می‌کردند. آنها متأثر از این خواسته‌ها و ایده‌آل‌ها به کنش عملی دست می‌زدند و این میان آنها و خانواده و اطرافیان‌شان فاصله می‌انداخت و به آنها احساس تمایز و جدابودگی می‌داد. در اثر این شکاف‌ها و تمایزهای ادراک‌شده بود که بسیاری از مشارکت‌کنندگان به این نتیجه رسیدند که برای نائل آمدن به مختصات یک زندگی مطلوب و خواستنی و داشتن چارچوبی از آن خود برای محافظت از آن ایده‌آل‌ها و ارزش‌ها، از زندگی با خانواده دست کشیده و زیست‌مجردانه اتخاذ کنند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

به مشارکت‌کنندگان اطمینان داده شد که یافته‌ها محرمانه است. آنها فرم رضایت از شرکت در پژوهش را تکمیل کردند. اسامی استفاده شده مستعار هستند. در تمام متن مقاله امانت‌داری در استفاده از منابع و دقت در استناددهی رعایت شده است.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

مشارکت نویسندگان

ایده و طرح مطالعه: مسعود بناری‌زاده و حسین ملتفت. گردآوری و سازماندهی داده‌ها: مسعود بناری‌زاده تحلیل و تفسیر داده‌ها: مسعود بناری‌زاده، حسین ملتفت و علی عربی. تایپ دست‌نوشته‌ها: مسعود بناری‌زاده؛ بازنگری انتقادی نسخه خطی برای محتوای مهم فکری: حسین ملتفت، علی عربی، هدایت و رهنمود در چارچوب مفهومی: کریم رضادوست.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی خانواده ایرانی*. تهران: سمت
- استراوس، آنسم؛ کوربین، جولیت (۱۳۸۷). *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها*. ترجمه بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- باقری، شهلا؛ مداحی، جواد؛ لطف یخاچکی، طاهره (۱۳۹۸). *برساخت معنایی تأخیر سن ازدواج براساس نظریه زمینه‌ای (مطالعه موردی: دانشجویان دختر شهر مشهد)*. زن در توسعه و سیاست، ۱۷ (۱)، ۴۳-۶۹
- باومن، زیگمون (۱۳۸۵). *اشارات‌های پس مدرنیته*. ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر ققنوس
- بهمنی، سجاد؛ ملتفت، حسین (۱۳۹۹). *اهواز؛ روایت پیدایش حاشیه‌ها بر پیکر یک کلان‌شهر*. یک مطالعه داده‌بنیاد. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۲(۳)، ۸۶-۱۱۵
- توکل، محمد؛ قاضی‌نژاد، مریم (۱۳۸۵). *شکاف نسلی در رویکردهای کلان جامعه‌شناختی: بررسی و نقد رهیافت‌های نسل تاریخی و تضاد با تأکید بر نظرات مانهایم و بوردیو*. *مطالعات جامعه‌شناختی*، ۱۲ (۲۷)، ۹۵-۱۲۴
- شهانواز، سارا (۱۳۹۸). «آینده‌پژوهی مجرد در ایران ۱۴۱۴». رساله برای اخذ درجه دکتری، دانشگاه الزهرا.
- ریترز، جورج (۱۳۷۷). *نظریه جامعه‌شناسی در دوره معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- فعله‌گری، زینب؛ پروین، ستار؛ مهریان، پارسا (۱۳۹۷). *واکاوی دلایل تأخیر ازدواج دختران: یک پژوهش کیفی، جنسیت و خانواده*، ۶ (۱)، ۱۲۷-۱۵۸.
- فلیک، اوه (۱۳۸۸). *درآمدی بر تحقیق کیفی*. ترجمه هادی جلیلی. تهران: نشر نی
- کرمی فقهی، محمدتقی؛ پاپی‌نژاد، شهربانو (۱۳۹۲). *زمینه‌های اجتماعی- فرهنگی تک‌زیستی دختران. فصلنامه فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده*، ۷(۲۱)، ۱۳۵-۱۸۵
- مسیبی، زهره (۱۳۹۵). «مطالعه پدیدارشناختی تجربه زیسته دختران مجرد بالای سی سال»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه دانشگاه خوارزمی.
- مروت، برزو؛ دهقان، حسین؛ امید، حسنعلی (۱۳۹۹). *عوامل مؤثر بر تمایل به ادامه زندگی مجردی در بین جوانان شهر قم*. *دو فصلنامه مطالعات جمعیتی*، ۱(۶)، ۸۹-۶۷
- مهدوی، هایده؛ امیری، نادر؛ قلی‌پور، سیاوش (۱۴۰۲). *مطالعه پدیدارشناختی زیست‌جهان زنانه در شهر کرمانشاه*. *فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۵ (۱)، ۱۵-۱.

References

- Allendorf, K., Thornton, A., Mitchell, C., & Young-DeMarco, L. (2019). The influence of developmental idealism on marital attitudes, expectations, and timing. *Journal of Family Issues*, 40(17), 2359-2388.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*. London: Sage Publications.
- DePaulo, B.M. and Morris, W.L. (2006). The unrecognized stereotyping and discrimination against singles. *Current Directions in Psychological Science* 15(5): 251-254.
- Gesselman, A. N., Franco, C. Y., Brogdon, E. M., Gray, P. B., Garcia, J. R., & Fisher, H. E. (2019). Perceptions of married life among single never-married, single ever-married, and married adults. *Personal Relationships*, 26(4), 586-601.
- Harrington, A. (2006). Lifeworld. *Theory, Culture & Society*, 23(2-3), 341-343.
- Ho, J.H. (2015). The problem groups? Psychological wellbeing of unmarried people living alone in the Republic of Korea. *Demographic Research* 32(47): 1299-1328. doi:10.4054/DemRes.2015.32.47.
- Ibrahim, Rozita & Saili, Jamayah. (2015). Never-married women's perceived advantages and disadvantages of living single life: Some preliminary findings from the Malay Muslim's experience, *Conference Paper*.

- Manglos-Weber, N. D., & Weinreb, A. A. (2017). Own-choice marriage and fertility in Turkey. *Journal of Marriage and Family*, 79(2), 372-389.
- Maxwell, J.A.(2004). Causal explanation, qualitative research and scientific inquiry in education. *Educational Researcher*, (33) 2. 3–11.
- Mortelmans, E., Claessens, E., Thielemans, G. (2023). Defining and measuring singlehood in family studies. *Journal of Family Theory & Review*, 1-21.
- Mrozowicz-Wrońska, M., Janowicz, K., Soroko, E., & Adamczyk, K. (2023). Let's talk about single men: A qualitative investigation of never married men's experiences of singlehood. *Sex Roles*, 1-17
- Pfohl, S. (1985). Toward a sociological deconstruction of social problems. *Social problems*, 32(3), 228-232
- Scheling, L., & Richter, D. (2021). Generation Y: Do millennials need a partner to be happy? *Journal of Adolescence*, 90, 23-31.
- Walsham, G., (1995). Interpretive case studies in IS research: Nature and method, *European Journal of Information Systems*, 4, 74-81.